

Марушева Олександра Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного адміністрування,
здобувач Міжрегіональної академії управління персоналом*

ORCID: 0000-0001-9126-4674

e-mail: marusheva.o@gmail.com

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ САМОРЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У БУДІВНИЦТВІ

Акцентовано увагу на актуальності питання формування ефективного механізму саморегулювання в сфері соціально-економічних відносин у будівництві, що потребує здійснення аналізу наукових досліджень та дасть змогу формувати альтернативні рішення, беручи до уваги міжнародний досвід. Узагальнено інформаційні ресурси, що представляють наукові розробки вітчизняних і закордонних вчених. Визначено сутність міжнародних підходів до формування і реалізації механізмів саморегулювання в сфері соціально-економічних відносин у будівництві. Вказано на необхідність свідомої передачі державою частини функцій із нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві недержавному сектору. Зазначено, що у Німеччині, Великобританії, США саме саморегулюючим організаціям належать функції з ліцензійного забезпечення господарської діяльності, яка пов'язана зі створенням будівель та споруд, проведенням професійної атестації. Зауважено, що таку процедуру професійної атестації проходять архітектори, інженери-проектувальники, інженери технічного нагляду та експерти, що дає змогу врегулювати допуск на ринок цих категорій осіб тощо. Доведено, що зазначені організації (т. зв. палати) володіють певними владними повноваженнями, що, як правило, є монопольними повноваженнями держави. Обґрунтовано, що для впровадження світових тенденцій та підтримки напрямку подальшого роздержавлення національної системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у галузі будівництва необхідно посилити інституційну спроможність організацій саморегулювання та удосконалити законодавче підґрунтя, щоб мати можливість впровадити європейські та кращі світові моделі його організаційної структури.

Ключові слова: механізми; соціально-економічні відносини; нормативно-правове регулювання; будівельна галузь; саморегулювання; саморегулювальної організації; акредитація.

Постановка проблеми. Систему державного управління нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві, що функціонує у країнах Євросоюзу, на сьогодні можна розглядати як ефективну модель, оскільки її створення передбачало формування єдиного економічного простору. Країни Північної Америки, Європи, Азії та Тихоокеанського регіону проводять державну політику, спрямовану на роздержавлення системи

управління процесами соціально-економічних відносин у будівництві. Відзначено, що державні органи втрачають монополію управління цією системою, передаючи державні регулюючі функції приватному сектору. До таких дій, звичайно, спонукає низка об'єктивних причин, вони можуть бути як політичними, економічними, так і соціальними. Доведено, що у світі поступово зростає кількість країн, що відмовляються від монополії на регулювання соціально-економічних відносин у будівництві, яка сформувалась історично, та відбувається перехід до саморегульованих систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічному аналізу державного управління нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві присвятили свої наукові праці такі вчені, як: В. Авер'янов, Я. Брусенцова, А. Воробйова, Д. Ісаєнко, О. Коротич, В. Логвиненко, О. Непомнящий, Н. Нижник, В. Ромасько та багато інших.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте науково-теоретичні питання стосовно визначення програм розвитку і механізмів упровадження дієвої державної політики та прийняття управлінських рішень щодо подальшого розвитку соціально-економічних відносин у будівництві до сьогодні є недостатньо дослідженими. Мета статті полягає у визначенні сутності міжнародних підходів до формування і реалізації механізмів саморегулювання у сфері соціально-економічних відносин у будівництві.

Виклад основного матеріалу. Систему державного управління нормативно-правовим регулюванням соціально-економічних відносин у будівництві, прийняту країнами Євросоюзу, на сьогодні можна розглядати як ефективну модель, оскільки її створення передбачало формування єдиного економічного простору [1]. Північна Америка, Європа, Азія та країни Тихоокеанського регіону, що мають розвинену економіку, проводять державну політику поступового роздержавлення системи управління процесами соціально-економічних відносин у будівництві. Вони поступово відмовляються від монополії управління цією системою, передаючи державні регулюючі функції приватному сектору. До таких дій, звичайно, спонукає низка об'єктивних причин, вони можуть бути як політичними, економічними, так і соціальними. Тож, у світі поступово зростає необхідність відмови від монополії на регулювання соціально-економічних відносин у будівництві, яка сформувалась історично та відбувається перехід до саморегулюючих систем.

Зміну структури сучасної системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві зумовлюють багато факторів. Найвпливовішими можемо вважати: глобалізацію світової економіки; тісну економічну інтеграцію; той факт, що руйнуються національні торгово-економічні кордони; технічну революцію, що дедалі більше впливає на галузь будівництва та спричинена зростанням різноманітних об'єктів технічного регулювання [2]. Останню обставину, на нашу думку, можна розглядати як найбільшу економічну причину роздержавлення таких систем, оскільки цілком імовірно, що в багатьох

випадках державні сектори не володіють адекватним ресурсним забезпеченням для відслідковування нових технологій, матеріалів, виробів, методів та процесів, насамперед для кваліфікованої оцінки їх безпеки та придатності до практичного застосування.

Брак кваліфікованих кадрів, фінансового та людського потенціалу в державному секторі спонукають передавати регулюючі функції держави приватному сектору, які, як склалося історично, є державною прерогативою. Водночас просто збільшивши фінансове забезпечення й розширивши штат кваліфікованого персоналу, проблема обробки величезних масивів інженерно-технічних даних, які супроводжуються потоком інновацій, не буде вирішена. Наочно складність нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві можемо розглянути на прикладі життєвого циклу об'єкта будівництва (рис. 1).

Рис. 1. Життєвий цикл об'єкта будівництва

Складність регулювання соціально-економічних відносин в аспекті повного життєвого циклу об'єкта полягає у тому, що врегулювання потребує кожен із етапів: формування інвестиційних намірів, землевідведення, проектування, будівництво, реєстрація права власності, експлуатація, модернізація тощо. Отже, постає питання розвитку механізмів саморегулювання у сфері соціально-економічних відносин у будівництві. Відмінна особливість таких систем та

механізмів регулювання в країнах із розвинутою економікою полягає у тому, що у них такі функції, як нагляд, контроль та оцінка, виконують приватні фахівці, залучені державним сектором. Акредитація – це той інструмент, що може допомогти державі делегувати повноваження. Наприклад, не проводити випробування будівельних матеріалів та виробів, які необхідні для оцінки їх безпечного використання, та передати ці функції приватним недержавним суб'єктам.

Прикладом того, що функції регулювання соціально-економічних відносин, які виникають у будівельній галузі, може виконувати не тільки держава, є Нова Зеландія. Видавати погодження на ведення будівництва та інспектування будівельних об'єктів у Новій Зеландії може будь-який державний чи приватний орган (особа), що пройшов необхідну перевірку і є акредитованим. Наприклад, ці функції може виконувати підрозділ саморегулювальної некомерційної організації, фінансування якої забезпечується членськими внесками.

Найкращим прикладом роздержавлення системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин вважають США. У США існує високорозвинена саморегулювальна система, що передбачає необхідність застосування певних законодавчих норм, стандартів акредитації, сертифікації, випробування тощо механізмів й інструментів регулювання, які визначають учасники відносин – постачальники та споживачі. Взаємовідносини держави й постачальників при цьому є партнерськими. Держава в цих відносинах є діловим партнером і, водночас, гарантом захисту суспільних інтересів [3].

Доцільно взяти до уваги й існування соціальних причин щодо поступового роздержавлення системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин. Адже система державного управління піддається істотному впливу суспільства. Вона є соціально комплексною, і чим розвиненіша й складніша її структура, тим складніша вона для керування, що здійснюється за допомогою традиційних інструментів державного управління. Зростання політичних, соціально-економічних та культурних потреб суспільства призводить до збільшення навантаження на регулюючі структури державної влади і, водночас, до зниження їх здатності ефективного регулювання. Це спричиняє низку проблем і так звану “кризу права” – часткову чи повну непрацездатність законів та механізмів їх виконання.

Нормативно-правове регулювання соціально-економічних відносин у будівництві схильне до такої кризи більше, ніж інші сфери, саме через соціальну комплексність будівельної галузі, яку зумовлюють такі фактори:

- надзвичайна складність та багатокomпонентність кінцевої продукції галузі;
- високий ступінь залучення до будівельних процесів представників різних соціально-економічних груп (вчені, архітектори, інженери, виробники промислової продукції, будівельники, монтажники, інспектори, професійні асоціації, товариства та спілки тощо);

– універсальність кінцевої продукції, яку щодня використовують у всьому світі, ці споживачі одночасно можуть належати до кількох соціальних груп, що мають свої специфічні потреби та запити [4].

Наведемо деякі приклади системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у сфері саморегулювання через взаємовідносини органів державної влади та органів стандартизації. Майже у всіх економічно розвинених країнах національні та галузеві органи зі стандартизації – це недержавні організації [5]. Між державою та розробниками стандартів будівельної продукції існує чіткий поділ праці та партнерські відносини. Держава формує правовий компонент норм, а розробники стандартів формують технічний компонент норм. Для того, щоб наділити технічний компонент законною силою, його включають до правового компонента законодавства. У США такий самий принцип побудови і законотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, основою якого є тісна співпраця з розробниками будівельних норм. Радою з міжнародних кодів – недержавною, саморегулювальною організацією, розробляються технічні норми для подальшої їх адаптації законодавчими органами у місцеві закони [6]. Таку співпрацю державного та приватного секторів розглядають як прагматичну, найбільш реалістичну тактику, що забезпечує ефективність законотворчої діяльності, оскільки кожному відведена участь відповідно до його компетентності: політиками та державними службовцями в відповідному органі державної влади формуються норми права, інженерами розробляються технічні норми. Результатом такої співпраці є ефективніше законодавство, що має високий юридичний рівень та інженерно-технічну основу, а також не схильне до кризи права [7, 8].

Ще однією з форм саморегулювання та свідченням прогресуючого роздержавлення в частині нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у галузі будівництва є самосертифікація, яка може мати різні форми. Це і декларація виробника будівельних виробів щодо відповідності його продукту вимогам безпеки відповідно до вимог Європейського Союзу, і підтвердження слюсаря-сантехніка про придатність до експлуатації системи водопостачання та каналізації в США [9]. Надаючи право виробникам самостійно підтверджувати відповідність своєї продукції до вимог законодавства, визнається їх соціальна автономія й вираз їх потреб у визнанні кваліфікованими професіоналами [10].

Отже, цілком передбачувано, що саме від дій держав, а саме від політики органів влади, залежить розвиток будівельної галузі в кожній із цих країн та в усьому світі, адже саме державними органами контролюється основний ресурс, відсутність якого унеможливує будівництво – земля. На прикладі європейських країн ми бачимо, що чим ефективніше держава виконує свої функції, тим потужніший стимул розвитку вона надає будівництву. Однак доволі поширеним явищем стала критика державних органів з приводу створення різних бар'єрів на шляху до розвитку галузі. Йдеться про те, що адміністративними бар'єрами,

бюрократичною тяганиною, корупцією й непрозорістю у виконанні основних функцій держави безпосередньо чиниться вплив на обсяги ринку будівництва та ціни на ньому. Забудовниками ж перекладаються всі витрати за подолання цих бар'єрів на кінцевих покупців житла. Тож на сучасному етапі європейські країни приділяють все більше уваги питанням саморегулювання будівельної галузі та вважають її однією з найважливіших галузей економіки. Тим паче, фахівцями підтверджується той факт, що витрати, скеровані на удосконалення управління в цій сфері, у підсумку себе багаторазово окупувають.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, дослідивши досвід країн світу з розвинутою економікою, можна зауважити спільності цілей розвитку механізмів саморегулювання у сфері соціально-економічних відносин у будівництві. Існують різноманітні форми, що їх можуть приймати національні системи саморегулювання соціально-економічних відносин у будівництві, шляхи, методи та засоби досягнення цілей, якими володіють кожна з розглянутих держав. Щодо механізмів саморегулювання в контексті державного управління нормативно-правовим регулюванням соціально-економічних відносин у будівництві, то на сьогодні будівельне законодавство України володіє певними законодавчими передумовами для їх впровадження.

Проведені дослідження показали, що зміну структури сучасної системи нормативно-правового регулювання соціально-економічних відносин у будівництві зумовлюють багато факторів. Найвпливовішими можемо вважати: глобалізацію світової економіки; тісну економічну інтеграцію; той факт, що руйнуються національні торгово-економічні кордони; технічну революцію, що дедалі більше впливає на галузь будівництва та спричинена збільшенням кількості різноманітних об'єктів технічного регулювання. Щодо кількісного зростання та різноманітності об'єктів технічного регулювання, то цей фактор можна виділити, як найбільшу економічну причину роздержавлення таких систем, оскільки цілком імовірно, що в багатьох випадках державні сектори не володіють необхідним ресурсним забезпеченням для відслідковування нових технологій, матеріалів, виробів, методів та процесів, насамперед для кваліфікованої оцінки їх безпеки та придатності до практичного застосування.

У перспективі не применшується важливість дослідження державної політики щодо посилення інституційної спроможності саморегулювальних організацій для регулювання соціально-економічних відносин у будівництві та формування законодавчого підґрунтя для того, щоб мати змогу впровадити ефективні світові та європейські моделі організаційної структури системи забезпечення ефективного функціонування та зростання показників галузі.

Список використаної літератури

1. Непомнящий О. М. Децентралізація державного регулювання будівельної діяльності: закордонний досвід для України // Державне будівництво. 2014. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_30 (дата звернення: 02.03.2019 р.).

2. Непомнящий О. М., Медведчук О. В., Барзилович Д. В. Роль інститутів професійного самоврядування в розвитку системи технічного регулювання у будівництві // Національна асамблея розбудови України. URL : <http://nadu.org.ua/?p=134> (дата звернення: 09.02.2019 р.).

3. Центр ліцензування і сертифікації. URL : <http://dergbud.org.ua/lectures/142-category1-lecture2.html> (дата звернення: 13.03.2019 р.).

4. Слончак В. В. Нагляд та контроль за виконанням законодавства у галузі будівництва: міжнародний досвід // Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 155—168.

5. Pedro J, B., Meijer F., Visscher H. Building control systems of European Union countries: A comparison of tasks and responsibilities // International Journal of Law in the Built Environment. 2010. Issue 1. Vol. 2. P. 22.

6. Савіцький Р. Є. Зарубіжний досвід здійснення архітектурно-будівельного контролю та можливості його впровадження в Україні // Visegrad journal on human rights. 2015. № 3(2). С. 108—115.

7. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн // Вісник Донецького національного університету. 2002. № 5. С. 38, 39. (Серія В. Економіка і право).

8. Алієв Р. А. Сучасні тенденції розвитку світового ринку будівельних послуг // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 10. С. 49—54.

9. Алієв Р. А., Орловська Ю. В. Особливості розвитку ринку будівельних послуг у Європейському Союзі : монографія. Дніпро, 2016. С. 156.

10. Непомнящий О. М. Сутність та значення механізмів професійного саморегулювання в розвитку системи технічного забезпечення у будівництві // Публічне урядування. 2015. № 1. С. 147—154. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2015_1_16 (дата звернення: 03.03.2019 р.).

Статтю подано: 14.02.2019

Статтю схвалено: 25.03.2019

Marusheva Oleksandra Anatoliivna

*PhD in Law, Associate Professor of the Department of Public Administration,
Doctoral research scholar of the Department of Public Administration of the
Interregional Academy of Personnel Management*

ORCID: 0000-0001-9126-4674

e-mail: marusheva.o@gmail.com

**PUBLIC POLICY IN DEVELOPMENT OF MECHANISMS
OF SELF-REGULATION OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS
IN CONSTRUCTION**

Problem setting. The system of state management of regulatory and legal regulation of social and economic relations in construction adopted by the countries of the European Union can today be considered as an effective model for international cooperation, since its creation envisaged the formation of a single economic space. North America, Europe, Asia and the Pacific, and, likewise, most of the economically advanced states in the region have a state policy of denationalizing the system of managing socio-economic relations in construction. They lose the monopoly of managing this system by passing state regulatory functions to the private sector. These actions are usually driven by a number of objective

reasons, they can be both political and economic, and may be social. Therefore, in the world, the refusal of the monopoly on regulation of socio-economic relations in construction, which was formed historically and the transition to self-regulatory systems, is gradually increasing. In Ukraine, today, there is a shortage of skilled personnel, financial, material and human potential in the public sector, which prompts the transfer of the regulatory functions of the state to the private sector, which, as historically, is a state prerogative. Moreover, the situation is close to a deadlock, because simply increasing financial support and expanding the staff of skilled personnel, the problems of handling huge engineering data arrays that are accompanied by a stream of innovations will not find a solution. That is why international practice of solving such problems is so important in order to be able to identify all possible risks in a timely manner and possibly take additional measures to reduce them.

Recent research and publications analysis. Theoretical and methodological analysis of public administration by the regulation of social and economic relations in construction has devoted its scientific works to such domestic scientists as: V. Averyanov, Y. Brusentsov, A. Vorobyov, D. Isaenko, A. Korotich, V. Logvinenko, O. Nepomnyashchy, N. Nyzhnik, V. Romosko and many other scholars.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Many scientific foreign and domestic studies are devoted to the analysis and evaluation of mechanisms of self-regulation in the field of socio-economic relations in construction. However, today, the situation in our country affects the development of the construction industry, which is why the issue of the dissatisfied demand of the population for services on the construction of social housing is very acute. Proceeding from the above it can be argued that the chosen topic of the article is relevant and timely.

Paper main body. The purpose of the paper is to determine the essence of international approaches to the formation and implementation of mechanisms for self-regulation of socio-economic relations in construction. Emphasized on the relevance of the formation of an effective mechanism of self-regulation of socio-economic relations in construction, which requires the analysis of scientific research and will allow the formation of alternative solutions, taking into account international experience. Studies are based on the use of information resources, generalization of scientific developments of domestic and foreign scientists, personal observations. The purpose of the article is to determine the essence of international approaches to the formation and implementation of mechanisms for self-regulation of socio-economic relations in construction. Indicates the need for a conscious transfer of state functions in the regulatory and legal regulation of socio-economic relations in the construction of the non-state sector. In Germany, the United Kingdom, and the United States, it is these organizations that have the functions of licensing business activities, which is associated with the construction of buildings, professional certification. Such procedure is carried out by architects, design engineers, technicians and experts who regulate admission to the market of these categories of persons, etc. Thus, these organizations (the so-called chambers) have certain powers of authority, which, as a rule, are monopolistic powers of the state.

Conclusions of the research and prospects for further studies. The conducted researches have shown that the change of the structure of the modern system of legal regulation of socio-economic relations in construction is determined by many factors. The most influential ones are globalization of the world economy; close economic integration; the fact that the national trade and economic frontiers collapse; a technical revolution that is

increasingly affecting the construction industry and caused by the growth of various technical regulation objects. On the latter, we can say, as the biggest economic reason for the denationalization of such systems, since it is likely that, in many cases, the public sector does not have adequate resources to track new technologies, materials, products, methods and processes, and especially, for a qualified assessment their safety and suitability for practical use.

In the long run, the importance of studying the state policy on strengthening the institutional capacity of self-regulatory organizations to regulate socio-economic relations in construction and formulating a legislative framework in order to be able to implement a European model of the organizational structure of the technical support system of the industry is not diminished.

Key words: mechanisms; socio-economic relations; legal regulation; construction industry; self-regulation; self-regulatory organizations; accreditation.

References

1. Nepomniashchyi, O. M. (2014). Detsentralizatsiia derzhavnoho rehuliuвання budivelnoi diialnosti: zakordonnyi dosvid dlia Ukrainy. *State construction*, Issue 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_30 [in Ukrainian].
2. Nepomniashchyi, O. M., Medvedchuk, O. V., Barzylowych, D. V. (2019). Rol instytutiv profesiinoho samovriaduvannya v rozvytku systemy tekhnichnoho rehuliuвання u budivnytstvi. *Natsionalna asambleia rozbudovy Ukrainy*. URL : <http://nadu.org.ua/?p=134> [in Ukrainian].
3. *Tsentr litsenzuvannya i sertyfikatsii*. (2019). URL : <http://dergbud.org.ua/lectures/142-category1-lecture2.html> [in Ukrainian].
4. Slonchak, V. V. (2017). Nahliad ta kontrol za vykonanniam zakonodavstva u haluzi budivnytstva: mizhnarodnyi dosvid. *Comparative and analytical law*, Issue 3, pp. 155-168 [in Ukrainian].
5. Pedro, J. B., Meijer, F., Visscher, H. (2010). Building control systems of European Union countries: A comparison of tasks and responsibilities. *International Journal of Law in the Built Environment*, Issue 1, Vol. 2, pp. 45-59.
6. Savitskyi, R. Ye. (2015). Zarubizhnyi dosvid zdiisnennia arkhitekturno-budivelnoho kontroliu ta mozhlyvosti yoho vprovadzhennia v Ukraini. *Visegrad journal on human rights*, Issue 3(2), pp. 108-115 [in Ukrainian].
7. Mnykh, M. (2002). Dosvid funktsionuvannya strakhovykh rynkiv zarubizhnykh krain. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu*, Issue 5, pp. 38, 39 [in Ukrainian].
8. Aliiev, R. A. (2016). Suchasni tendentsii rozvytku svitovoho rynku budivelnykh posluh. *Global and national problems of economy*, Issue 10, pp. 49-54 [in Ukrainian].
9. Aliiev, R. A., Orlovska, Yu. V. (2016). *Osoblyvosti rozvytku rynku budivelnykh posluh u Yevropeiskomu Soiuzi*. Dnipro. 156 p. [in Ukrainian].
10. Nepomniashchyi, O. M. (2015). Sutnist ta znachennia mekhanizmiv profesiinoho samorehuliuвання v rozvytku systemy tekhnichnoho zabezpechennia u budivnytstvi. *Public administration*, Issue 1, pp. 147-154. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2015_1_16 [in Ukrainian].

Paper submitted: 14.02.2019

Paper accepted: 25.03.2019

Цитування: Марушева О. А. Державна політика розвитку механізмів саморегулювання у сфері соціально-економічних відносин у будівництві // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 1(58) : у 2 ч. Ч. 2 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 210—219. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.58.2019.168735>).

Citation: Marusheva, O. A. (2019). Derzhavna polityka rozvytku mekhanizmv samorehuliuвання v sferi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn u budivnytstvi. *Efficiency of Public Administration*, Issue 1(58), pp. 210-219. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.58.2019.168735>).